

הַלְבוּת תְּנַחֲנַת אָדָם בַּפֶּקֶר סִימָן א

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ח]

בְּטָבְעוֹ אוֹ שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּעֵצְמוֹ שְׁאֵם יָקוּם בְּאַשְׁמֹנֶת יִישָׁן בְּעַת הַתְּפִלָּה, מוֹטָב לִישָׁן כֹּל הַצֶּרֶף²⁶.

26) והזמן הנצרך לשינה כתב לקמן (סי' רלח ס"ק ב) בשם המג"א, שלשינת האדם בלילה אין שיעור קבוע, אלא תלוי בכל אדם ואדם לפי כח בריאותו, ועל כל פנים לא ישתקע בשינה יותר מדאי, וכדאיאת במשנה בסנהדרין (פ"ח מ"ה), ששינה לצדיקים רע להם ורע לעולם.

אכן, הרמב"ם (פ"ד מהל' דעות ה"ד) כתב שדי לאדם בשמונה שעות, וביאר התפארת ישראל (אבות פ"ו אות פד) שכל זה הוא עד גיל חמישים, אבל מגיל חמישים ואילך, די לישון חמש או שש שעות בלילה. ובזמנינו, דעת הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א אגרת כח) שבאופן רגיל צריך אדם לישון שבע שעות ביממה.

[משנ"ב ס"ק י]

אָבָל הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה יִהְיֶה בְּשִׁמְחָה²⁷.

27) שנאמר 'עבדו את ה' בשמחה' (ש"ע הרב ס"ח). ובטעם הדבר שאין לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית בשעת הלימוד והתפילה, כתב הרוח חיים (רי"ח פאלאג'י אות יז), שהוא משום שתפילות כנגד תמידים תקנום, ואמרו חז"ל (ברכות לב, ב) שגדולה תפילה יותר מן הקרבנות, וכן אמרו (מנחות קי, א) בענין לימוד התורה, שכל העוסק בתורה כאילו הקריב קרבנות, ואם כן אין לאדם בשעה שעוסק בענינים אלו לדאוג ולהיות מיצר על חורבן הבית.

[משנ"ב ס"ק יא]

כְּתַב שְׁל"ה, שְׁבָבֵל סְעוּדָה יֵאמָר 'עַל נְהוּרֹת בְּבָל', וּבְשִׁבְתָּת²⁸ וְכֵן בְּמִיָּה שְׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תְּחַנּוּן יֵאמָר שִׁיר הַמַּעֲלֹת בְּשׁוֹב ה' וְגו'²⁹.

28) ואף מי שאוכל פת בערב שבת אחרי חצות, כתב לקמן (סי' רסו ס"ק א) שאינו אומר 'על נהרות בבל' אלא 'שיר המעלות'.

29) וימים שאין אומרים בהם תחנון מחמת שיש בהם נישואין או ברית מילה, ולא מחמת עצם קדושתם, כתב בשו"ת יוסף אומן (סי' קנד) שאומרים בהם 'על נהרות בבל'. אמנם בסעודת המצוה עצמה, כתב בספר אפיקי מגינים (חידושים ס"ק ח) שנהגים לומר 'שיר המעלות'.

[משנ"ב ס"ק יב]

וְצִרְיָה הָאֵדָם לְקַבֵּץ לוֹ עֵת לְלַמֵּד סִפְרֵי מוֹסֵר בְּכָל יוֹם וְיוֹם, אִם מִעֵט וְאִם הַרְבֵּה³⁰.

30) ולקמן (סי' תרג ס"ק ב) הביא כן גם בשם האר"י ז"ל והגר"א, שהחיוב ללמוד בספרי מוסר הוא בכל השנה.

[משנ"ב ס"ק יג]

וּפְרָשַׁת הַתְּרַבְּנוֹת, דְּאִמְרֵינָן בְּמִנְחֹת: 'זֹאת תּוֹרַת הַחֻשָּׁא', כֹּל הַעוֹסֵק בְּתוֹרַת חֻשָּׁא קָאֵלֵף הַקְּרִיב חֻשָּׁא וְכוּ'³¹.

31) בביאור הלשון: 'כל העוסק', כתב לקמן (סי' מח ס"ק א) שהכוונה היא למי שמתעסק להבין עניני הפרשה, ולא למי שאומר את התיבות לבד.

וְאִף אִם יִדְוּ מְטַפְּלוֹת²¹ וְכוּ', וּמִכָּל מְקוֹם לְלַמֵּד נִרְאֶה דְּאָסוּר קָדָם שְׁנִטְלָה יְדֵי²², וּבְאֵלֹה הַכִּי אָסוּר קָדָם בְּרַכַּת הַתּוֹרָה²³.

21) ולגבי אמירת 'מודה אני' במקומות המטונפים, כתב המנחת אהרן (כלל א אות ה) שלא לאומרו שם. אמנם בשו"ת ארץ צבי (סי' נב) כתב שמוטר לאומרו שם, כיון שאינו מזכיר את השם אלא רק מהרהר בו, והרהור מותר כשגופו מכסה את ליבו שבו הוא מהרהר.

22) ולהרהר בדברי תורה, כתב לקמן (סי' פה ס"ק טו) ובביה"ל לקמן (סי' סב ס"ד ד"ה ואף, וסי' צב ס"ז ד"ה ולכן) שמוטר אף אם לא נטל ידיו.

ולענות אמן לפני שנטל ידיו, כתב הכף החיים (סי' ד ס"ק קח) כדעת הוזהר שלא יענה אלא רק יהרהר בליבו. וראה מה שכתבנו לעיל ס"ק ב. והחזו"א (דינים והנהגות פ"ד אות כט) הורה שמוטר לענות קודם נטילת ידיו. וכתב התפארת אדם (סי' א ד"ה ונלע"ד) שאין להחמיר בכך משום שזו חומרא המביאה אותו לידי קולא.

ומי שהוא ערום ורוצה לצאת ידי חובה בברכת חבירו מדין 'שומע כעונה', כתב לקמן (סי' עה ס"ק כט) שאסור לו, משום שערום אינו יכול לענות, וראה מה שכתבנו שם.

23) והרוצה להרהר בדברי תורה, כתב השו"ע לקמן (סי' מז ס"ד) שאינו צריך לברך לפני כן ברכות התורה. והביא המשנ"ב שם (ס"ק ז) שהגר"א חולק וסובר שאין להרהר קודם ברכות התורה.

והשומע דברי תורה, כתב השערי תשובה (שם ס"ק ג) בשם שו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קנט) שצריך לברך, כיון שדין 'שומע כעונה' עדיף מהרהור, מאידך, בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' לה) כתב שדינו כהרהור, ולכן אין צריך לברך.

והגר"ח קניבסקי כתב (מכתב לעלון 'דרשו' גליון 3) שאפילו שומע דברי תורה בקלטת או בטלפון, צריך לברך לדעת הגר"א, משום שעל כל הרהור צריך לברך, ואף לדעת החולקים על הגר"א, מ"מ בשמיעה צריך לברך, וכמו שמוכח מדברי התוס' בברכות (כ, ב ד"ה כדאשכחן) ששמיעת דברי תורה היא מצוה בפני עצמה, ואין צריך בזה לדין שומע ומשמיע.

[משנ"ב ס"ק ט]

וְאֶחָד הַתְּקוּן שְׁעוֹר מְשִׁנּוֹת קוֹדָם לְכָל דְּבָרָה²⁴.

24) במעלת לימוד המשניות, כתב בספרו ליקוטי אמרים (פ"ה), שיוהר כל איש ישראל שידע את ששה סדרי המשנה כפי שכלו והבנתו, כי בהם נכללו עיקרי הדינים שבכל התורה כולה, ובודאי ישאלו לו לאדם עליהם כשיבוא לעולם העליון, כדאיאת במדרש משלי (פ"י), עיין שם.

[משנ"ב שם]

וְצִרְיָה בְּיַחַד לְהִזְהָר מְאֹד מְאֹד מְשִׁיחַת חֲלִין בְּנַעֲוָם בְּלִילָה²⁵.

25) ובטעם הדבר כתב לקמן (סי' רלח ס"ק א), שהוא משום שלא איברי לילה אלא לגירסא, ולפיכך צריך להיזהר מאוד שלא להתבטל בזמן זה.

[משנ"ב שם]

וּמִי שְׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁפִּים קָדָם אוֹר הַבֶּקֶר, מְחַמַּת שֶׁהוּא חֲלָשׁ

ה באר הגולה

הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

הלילה, שהתפלה שיתפלל באותן השעות על החרבן ועל הגלות רצויה: ג (ט) ראויו לכל ירא שמים (י) שיהא מצד ודואג על (יא) חרבן בית המקדש: ד ה טוב מעט תחנונים (מ) [ס] בכונה מהרבות (יב) בלא כונה: ה י טוב לומר (ט) (יג) פרשת העקדה ופרשת הפן ועשרת הדברות * והפרשת עולה ומנחה (יד) (י) [נ] ושלמים (טו) וחסאת ואשם: הגה ודוקא ביחיד מתר לומר עשרת הדברות בכל יום, אבל אסור

שערי תשובה

באר היטב

[ס] בכונה. עבה"ט. ועין בשבות יעקב ח"ב סי' מד. ובכרמי יוסף כתב שראוי לקבוע עת ללמוד בספרי מוסר, כי כל הגדול כו', וקבלתי כי תבלין היצה"ר הוא תוכחת מוסר מאמרי חז"ל: [נ] ושלמים. עבה"ט, הביא קצת ממג"א דהא חסאת קודמת לעולה. ובספר דעת קדושים כתב למרן, דחסאת מלבד הכפרה בדם איבא נמי אכילת בשר, שכהנים אוכלים פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת הפן אפלו בשבת, ע"ה, וכ"כ בעל שמי ידות וסלת בלילה וכו'ג, ע"ש. וכתב הבחי' פרשת צו, שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה ויפיר נפלאות ה'. וכן פרש מ"ש כל האומר תהלה לך י"ג בכל יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא: (י) ושלמים. ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים; אבל חסאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המ"א, למה כתב הב"י לומר עולה וכו' חסאת וכו', הלא קי"ל חסאת קדם לעולה; ומשבו, ומתוך תרועה העלה, כשידוע שנתחייב חסאת יאמר חסאת קדם, ע"ש. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם חסאת:

מאד: (י) שיהא מצד. אבל התפלה והתורה יתא בשמחה. סולת כלולה: (ס) בכונה. ר"ל, דמי שיש לו אנס ואינו יכול להארץ ומעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני הקדוש ב"ה כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכונה. מ"א, וכ"כ יד אהרן. וע"ש ובתשובת שבות יעקב ח"ב סי' מד. ועין חוספות י"ט במשכת אבות פרק ב משנה טו. כתב בספר מקור חיים דה"ה בלמוד תורה נמי הדין כן, וכ"כ בסלת בלילה: (ט) פרשת העקדה. קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת הפן אפלו בשבת, ע"ה, וכ"כ בעל שמי ידות וסלת בלילה וכו'ג, ע"ש. וכתב הבחי' פרשת צו, שאין די באמירה, אלא בבאור הפרשה ויפיר נפלאות ה'. וכן פרש מ"ש כל האומר תהלה לך י"ג בכל יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא: (י) ושלמים. ואחר עולה ושלמים יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים; אבל חסאת ואשם אין טעון נסכים. והקשה המ"א, למה כתב הב"י לומר עולה וכו' חסאת וכו', הלא קי"ל חסאת קדם לעולה; ומשבו, ומתוך תרועה העלה, כשידוע שנתחייב חסאת יאמר חסאת קדם, ע"ש. ומדברי שאר פוסקים משמע דלעולם יאמר עולה קדם חסאת:

באור הלכה

משנה ברורה

מה שייכול, ודרך המלך ע"ה אמר: "הלאו משנאף ה' אשנא ובחוקומיך אחקוטש, תכלית שנאה שנאתם וגו'": * ופרשת עולה. מתחלת יוצא עד יצא מן הצאן. ופרשת מנחה, מן הנפש עד [וכי] מקריב. [ואם יש לו פנאי, יקרא גם בפרשת צו מן יצאת תורת המנחה] עד 'קדש' [שמלה חדשה], ובהן יוסף פסוק יכל נחמת כהן לליל מתנה. ופרשת שלמים, מן יצא זבח שלמים עד יצא מן הצאן. ובפרשת צו, מן

(יא) ותבת 'בתמלה' יהיה באנתחמא, ויבנה אמונתך בלי הפסק, והוא מן הכתוב 'תדשים לבקרים וגו'', שהקדוש ברוך הוא מקים אמונתו להחזיר נשמות המפקדים בבקר. ואין צריך לזה נטילת ידים ואף אם נדיו מטנפות²¹, כי אין מוקדין בזה הפסק לא שם ולא כנוי. ומקל מקום ללמוד (יג) נראה דאסור קדם שנטל ידיו²², ובלאו הכי אסור קדם ברכת התורה²³. ועין לעיל סוף סעיף

קטן ב: ג (ט) ראויו לכל וכו'. והמקבלים האריכו מאד בגדל מעלת קימת חצות פי רבה היא, וכבר נדפס בסדורים סדר ההנהגה על-פי כתבי האר"י ז"ל. וזמן חצות (יג) הוא תמיד באמצעות הלילה ממש בכל מקום, ונאפלו בלילות הארכות או הקצרות, והיא י"ב שעות אחר חצי היום. והעת להתאונן על החרבן (יד) נכון יותר שיהיה קדם חצות מעט, ומחצות ואילך יצטק בתורה, ובסוף הלילה (טו) יבקש צרכיו, ויש אומרים אז 'שמרים לבקר'. ואם הוא קרוב להנץ החמה (טו) יאמר המזמורים לכד וידלג הקנינות ואחר-כך יאמר 'שמרים לבקר'. ואחר התקון שעור משניות קודם לכל דבר²⁴. ואם זכה להקמת האמת, עת ההיא מסגלת מאד. האחרונים קבלו: מ'שכבי' עד 'קומי', והנוהגים על-פי קבלה סוכרים שצריך לקום תמיד. חבונה שנתחברו יחד לומר תקון חצות בצבור אין למקנעם, ואדרבה, 'ברב עם הדרת מלך'. וטוב יותר שיאמרו את התקון בבית-הכנסת משיאמרוהו בחדר הסמוך לו, דבית-הכנסת קדיש טפי, וגם שיהיו מעשרה הראשונים. וצריך ביחוד להזהר מאד מאד משיחת חלין בנעורם בלילה²⁵. ומי (יז) שאינו יכול להשכים קדם אור הבקר, מחמת שהוא חלש בטבעו או שהוא יודע בעצמו שאם יקום באשמרת יישן בעת התפלה, מוטב לישן כל הצורך²⁶. ומכל מקום (יח) יהיה זהיר מאד לקום שעה ולפחות חצי שעה קדם קריאת השמש לבית-הכנסת, כדי שיהיה יוכל להכין עצמו להתפלל בצבור ובנקיאת: (י) שיהא מצד. אבל התורה והתפלה (יט) יהיה בשמחה²⁷: (יא) חרבן בית המקדש. כתב של"ה, שדבכל סעודה יאמר 'על נהרות בבל', ובשבת²⁸ (כ) וכן בימים שאין אומרים בהם תחנון יאמר שיר המעלות בשבח ה' וגו'²⁹. והעקר שידע מה קאמר (כא) ואחר פגנת הלב הן הדברים: ד (יב) בלא כונה. אבל אם המרבה כן גם-כן, המרבה טוב יותר. ואם הממעט (כג) יש לו אנס ואינו יכול להתאריך, או שהוא משער בעצמו (כג) שאם יאריך לא יהיה יוכל לכוון, וממעט בתחנונים ואומרים בכונה, נחשב לפני השם יתברך כמו אותו שיש לו פנאי ומאריך בתחנונים בכונה; ועל זה שנינו: אחר המרבה ואחר הממעט ובלבד שיכוון לבו לשמים. וכן לענין תלמוד תורה הענין כן, כי הכל תלוי לפני השם יתברך אם עושה כל אשר בכוון לעשות. ומי שהוא בעל תורה ויש לו לב להבין וללמוד, (כד) יכול למנע מלומר הרבה תחנונות ובקשות הנפסות בסדורים, וטוב יותר שילמד במקומם. (טו) וצריך האדם לקבוע לו עת ללמוד ספרי מוסר בכל יום יום, אם מעט ואם הרבה³⁰, כי הגדול מחברו, יצרו גדול הימני; ותבלין היצור הרע הוא תוכחת מאמרי חז"ל: ה (יג) פרשת העקדה. (ס) קדם פרשת הקרבנות. ויכול לומר פרשת העקדה ופרשת הפן אפלו בשבת. ואין די באמירה, אלא שיתבונן מה שהוא אומר ויפיר נפלאות ה'; וכן מה שאמרו בגמרא: כל האומר תהלה לך י"ג בכל יום מבטח לו שהוא בן עולם הבא, גם-כן באופן זה. וטעם לאמירת כל זה, (טז) כי פרשת עקדה כדי לזכר זכות אבות בכל יום, וגם כדי להכניע יצרו כמו שמסר יצחק נפשו; ופרשת הפן, כדי שיאמין שכל מזונותיו באין בהשגחה פרטית, וכדכתיב "המרבה לא העדיף והמעט לא העסיר", להורות שאין רבוי ההשתדלות מועיל מאומה. ואיתא בירושלמי ברכות: כל האומר פרשת הפן, מבטח לו שלא יתמעטו מזונותיו. ועשרת הדברות, כדי שיזכר בכל יום מעמד הר סיני ויתחנן אמונתו בה'. ופרשת הקרבנות, דאמרינן במנחות: 'זאת תורת החסאת', כל העוסק בתורת חסאת באלו הקריב חסאת וכו'³¹: (יד) ושלמים. והוא הדין (ל) פרשת תורה, דגם היא בכלל שלמים. ואחר עולה ושלמים ותודה (ל) יאמר פרשת נסכים, כי אין זבח בלא נסכים, אבל חסאת ואשם אין טעון נסכים: (טו) וחסאת. עין במגן-אברהם שכתב, דאם יודע שנתחייב חסאת יאמר פרשת חסאת קדם, ומדברי שאר פוסקים לא משמע כן:

שער הציני

(יא) שגרי-תשובה: (יג) אליה וזאת: (יג) שגרי-תשובה וארצות-המים ושאר הרבה אחרונים, דלא כמגן-אברהם: (יד) מקדש-מלך וארצות-המים: (טו) מגן-אברהם וארצות-המים: (טז) ארצות-המים, והשאר הוא מפאר היטב ושגרי-תשובה: (יז) אליה רבה ופרי-מנזרים: (יח) חסי-אדם: (יט) אחרונים: (כ) פרי-מנזרים: (כא) מגן-אברהם: (כב) אחרונים ואור ורע הגדול: (כג) ט"ו: (כד) באר היטב ואלהו וזאת: (כה) לחם תמורות ואלהו וזאת: (כו) בכרי-יוסף וחי-אדם בהלכות יום-הכפורים, עין שם שכתב שהוא יותר חייב מלמוד משניות: (כז) באר היטב: (כח) מגן-אברהם: (כט) ט"ו: (ל) יד-אפרים: (לא) מגן-אברהם:

הַלְבוּת הַנְהִיגָת אָדָם בַּפֶּקֶד סִימָן ב

ביאורים ומוספים

[ביה"ד"ה ופרשת עולה]

וכן מה שאנו אומרים בכל יום אבינו הנה מסדרנו וכו' (39) ונניין צשיית הקטרת, מקנה לראות להקין מה שהוא אומר⁽⁴⁰⁾.

(39) ובטעם הדבר שנתפשט המנהג לומר סדר המערכה דאביי, כתב במשנ"ב לקמן (סי' מח ס"ק א) שהוא משום שקבלו חז"ל שבזמן שאין בית המקדש קיים ואין קרבנות, מי שעוסק בהן ובפרשיותיהן, מעלה עליו הכתוב כאילו הקריבן.

(40) במשנ"ב לקמן (שם) כתב, ונראה לי פשוט דמי שידוע ספר, מצוה ללמוד בגמרא פירוש המימרא דאביי, וכן מה שאנו אומרים בכל יום עניני עשיית הקטרת, כדי שיבין מה שהוא אומר, ובוזה תחשב לו האמירה במקום ההקטרה, וראה מה שכתבנו שם. עוד הביא לקמן (סי' נ ס"ק ב) את דברי השלי"ה, שכשאומר איהו מקומן או במה מדליקין או פטום הקטורת, יעשה קול ניגון של משניות.

סימן ב

דין לבישת בגדים

[משנ"ב ס"ק א]

שדרפן להיות מקסות לעולם במדינות אלו⁽¹⁾ שאין הולכין יחד אפלו בקיץ⁽²⁾.

(1) בביאור גדר 'מנהג המדינות', כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"ג סי' מז אות ג) שאין הכונה כמו שנהגים באותן מדינות לילך בשוק, אלא כמו שנהגים לילך בביתם כשאפשר שיבואו אנשים לבקרתם ויתגנו מהם.

(2) ובאותן מדינות שדרך האנשים לילך שם יחפים, כתב להלן (ס"ק יד) שמוותר. ובארצות החמות מאוד, שמהג האנשים שם לעמוד יחפים גם לפני אנשים גדולים, כתב לקמן (סי' צא ס"ק יג) שאין לחוש לעמוד כך אפילו בשעת התפילה.

[משנ"ב שם]

וכן בבית המרחץ שדרפן של בגדי אדם לילך שם צרמים ואי אפשר בענין אחר, אין פנה משום פריצות⁽³⁾ וכו', ישקה או ישם ידו כנגד עקרונתו לכסותה⁽⁴⁾.

(3) ובטעם הדבר כתב בשו"ת אגרות משה (שם), שבית המרחץ אינו מקום של נתינת כבוד כלל, ואשר על כן לא שייך בו דין הצניעות מחמת כבוד השכינה, ואין לנהוג בו בצניעות אלא משום הרגל האדם לצניעות עניני עצמו. ומחמת כן, התיר בשו"ת אגרות משה (שם) לעמוד ערום באמבטיה לצורך לבישת בגדים, אף על פי שאינו עושה כן לצורך הרחיצה, שכיון שעושה כן לאיזה שהוא צורך, ואמבטיה הוא מקום העשוי לשהות בו באופן זה, אין הדבר פוגם בהנהגת הרגל הצניעות. אולם בבית הכסא, שאינו עשוי לשהייה באופן זה, אין לעמוד בו ערום אף לצורך לבישה.

(4) וביציאה ממקוה, כתב הגר"ח קניבסקי (דעת נוטה עמ' נד) שהיום אין מקפידים בזה, ואולי יש לשחות קצת.

[משנ"ב ס"ק ב]

המניח⁽⁶⁾ מלבושיו מראשו⁽⁶⁾.

(5) מה שנקט 'המניח', כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תתעא) שזה נאמר רק על הרגל בכך, ולא על המניח באקראי, וכמו הכהנים בבית המקדש שנהגו היתר כי היו במשמרות ולא היתה להם קביעות בזה. מאידך, הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון ח"ב אות טו) כתב שזה נאמר גם על המניח באקראי, וכתב שם שכן משמע במהרי"ל בליקוטים, ומה שהכנים עשו כן הוא משום שהיתה להם מצוה

לשמור על בגדיהם, ושמור מצוה לא ידע רע'. או משום שבבית המקדש לא הויק שום דבר.

(6) והמניח תחת מראשותיו בגדים שלובשם אך אינם שלו, כתב בשו"ת שלמת חיים (סי' תתעא) שאינו משכח תלמודו. והגר"ח קניבסקי (ספר הזכרון ח"ב אות טו) כתב שקשה להקל להניח כלים של אחר, אמנם אם אלו בגדים שלא לבשם בעצמו אפשר שלא ישכח תלמודו.

[משנ"ב שם]

וכן יזהר מלבלב שני מלבושים יחד⁽⁷⁾ בפעם אחד⁽⁸⁾, כי קשה לשקתה⁽⁹⁾.

(7) ולפשוט שני מלבושים יחד, הביא הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם אות לג) בשם ספר שולחן הטהור (סי' ב) שיש להקפיד בזה, ובשם הגהות ארחות חיים הביא שאין זה קשה לשכחה, ודייק שכן הוא בשו"ת יוסף אומץ (סי' רא). וכן דעת הגר"ח איערבך (הליכות שלמה תפלה פ"ב סכ"ב) שאין להחמיר בדברים אלו אלא במה שנוכר בפירושו.

(8) והלבושים ביחד כובע עם הכיפה בתוכו, כתב הגר"ח פאלאגי (רוח חיים, הובא בכף החיים ס"ק ו) שלא יפה הם עושים, כי גם זה גורם לשכחה.

וללבוש ערדלים יחד עם הנעלים, דעת הגר"ח אלישיב (פניני תפילה עמ' סה) שאפשר להתיר, משום שאין עליהם שם בגד. וכעין זה כתב הערוך השלחן (סי' ז) שאין להקפיד בנעלים. וכן הביא בהגהות הר צבי (טור או"ח סי' ב) משו"ת מתת ידו (מהדורת סי' ב) להקל בלבישת נעלים וערדלים של עור או גומי כאחד. מאידך, היפה ללב (ח"א סי' ב אות ג) כתב שגם בנעלים יש להחמיר, וראה במאסף לכל המחנות (סי' ב ס"ק יב) מה שכתב בזה.

(9) ומי שאינו נוהר ועושה דברים הקשים לשכחה, כתב הספר חסידים (סי' תתרח) שאינו חייב על כך. וביאר הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם עמ' ז) שאין בכך אפילו איסור דרבנן, משום שאין זה מוכרח שישכח אלא רק גורם להחליש את הזכרון, ואינו דומה למשכח דבר ממשנתו מחמת שאינו חוזר על תלמודו שעל זה נאמר שמתחייב בנפשו (אבות פ"ג מ"ח). משום ששם הוא בודאי מסירם מליבו. מאידך, החסד לאלפים (או"ח סי' קנו אות ו) כתב שעובר באיסור לאו של 'השמר לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח', וכן כתבו בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' א) ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"ד סי' קל), והוסיף החסד לאלפים (שם) שגם הוא בכלל מה שאמרו (אבות שם) 'כל המשכח דבר אחד ממשנתו הרי זה מתחייב בנפשו'. ובשו"ת שלמת חיים (סי' תתסו) כתב שיתכן שיש סרך של הלאו 'השמר לך פן תשכח'.

ולגבי נשים, האם צריכות להיזהר בכל זה, כתב החוות דעת (י"ד סי' עב חידושים ס"ק ב) לענין אכילת לב של בהמה ועוף, שרק זכרים נוהגים שלא לאוכלו, משום שאכילתו קשה לשכחה. וכן כתב הבית לחם יהודה (י"ד סי' עב ס"ק ג) שנשים מעוברות לא יאכלו לב שקשה לשכחה, אבל שאר נשים אוכלות. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (ספר זכרון שם), וביאר שהטעם הוא כיון שאינן מצוות על תלמוד תורה. אמנם לענין קטנים אף על פי שעדיין לא למדו, כתב שיש להקפיד על כך, משום שדברים אלו גורמים לטבע של שכחה, ויכול להזיק להם אחר כך.

[משנ"ב שם]

הקורא קתב ששעל-גב הקבר⁽¹⁰⁾ או המספכל בפני המת, משפח לימודו⁽¹¹⁾.

